

Starpkultūru prakse

Liesma Ose/ 16/05/2016, Rīga
Apmācību seminārs sociālajiem darbiniekiem
„Migrācija, attīstība un cilvēktiesības”

*Īsts ceļojums ir nevis tāds, kurā
tiek atklātas jaunas pasaules,
bet tāds, kurā tās var ieraudzīt
no cita skatu punkta.
(M. Prusts)*

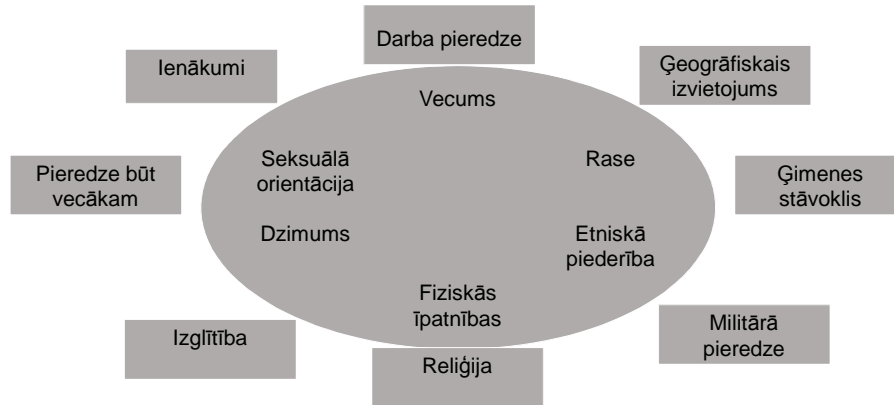
Šodienas kopdarba saturs:

- Es un mani uzskati, satiekot citādo. Kā mana identitāte/kolektivitāte ietekmē manu profesionālo darbību?
- «Svešā» uztvere.
- Globālie sociālā darba standarti - sociālais darbs kā cilvēktiesību profesija.
- Empātijas treniņš.
- Kultūru dialogi: kultūras Latvijā.
- Pasaules uztvere un vērtības arābu pasaulē un specifiski islāmā.
- Mans darbs ar atšķirīgu klientu: vajadzību novērtēšana, gadījuma vadība, starpkultūru kompetence.

Vērtības darbam starpkultūru vidē:

- Cieņa bez nosacījumiem un cilvēks kā vērtība (cilvēktiesības)
- Cilvēku profesionālo un personisko attiecību nozīmes izpratne
- Sociālais un ekonomiskais taisnīgums

Dažādības dimensijas

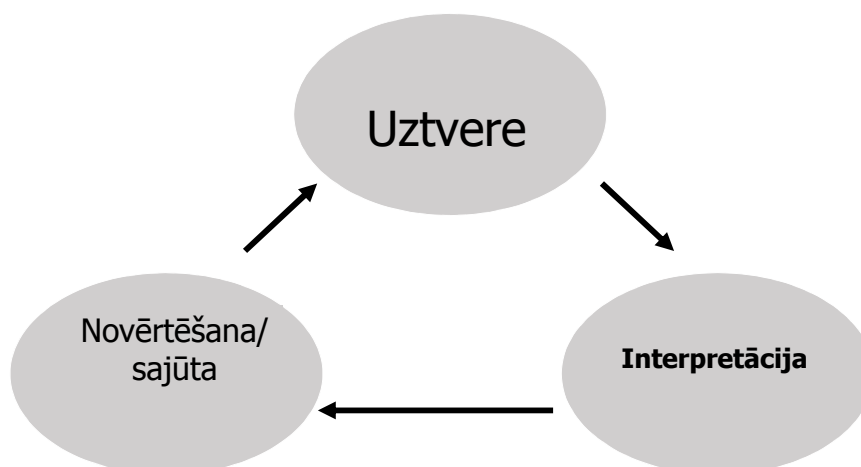
Cilvēku dažādību sastopam un pieredzam ikdienā

- darbā un sadzīvē runājot vairākās valodās (krievu, angļu, vācu, franču u.c.);
- saskarsmē ar dažādu etnisko grupu pārstāvjiem: darbā – kolēģi un klienti, pieredzes apmaiņas braucienos, strādājot ārvalstīs;
- iepazīstoties un veidojot attiecības ar citas rases pārstāvi,
- iepazīstot citai reliģijai piederīgos;
- risinot paaudžu konfliktus,
- lestājoties pret diskrimināciju darba vietā.

Kas es esmu? (darbs ar sevi- introspekcija: 10 min.,
pārrunas ar blakussēdētāju – 10 min.)

- **PERSONISKĀ IDENTITĀTE**
- **GARĪGIE (ne vienmēr reliģiskie) UZSKATI**
- **ZINĀŠANAS PAR CITIEM**
- **STARPKULTŪRU SASKARSMES PRASMES**

Es un svešais

*Es izmantoju
savu
interpretāciju,
lai saprastu tavu
realitāti.*

Svešais var tikt uztverts: (O.Schäffer)

- Svešais kā ārzemnieks –tas, kas atrodas ārpus noteiktās teritorijas.
- Svešais kā dīvains - tas, kas nav normāls, ir nepiemērots un nepieklājīgs.
- Svešais, kā nepazīstamais - ir attiecināms uz iespējamo iepazīšanu. Ar laiku un pieredzi svešo var iepazīt.
- Svešais kā līdz galam neiepazīstams - tas, kas ir ārpusē un principiāli ir izslēgts, ka to iepazīs.
- Svešais kā baismīgais - kā pretstats uzticamajam un drošības sajūtai.

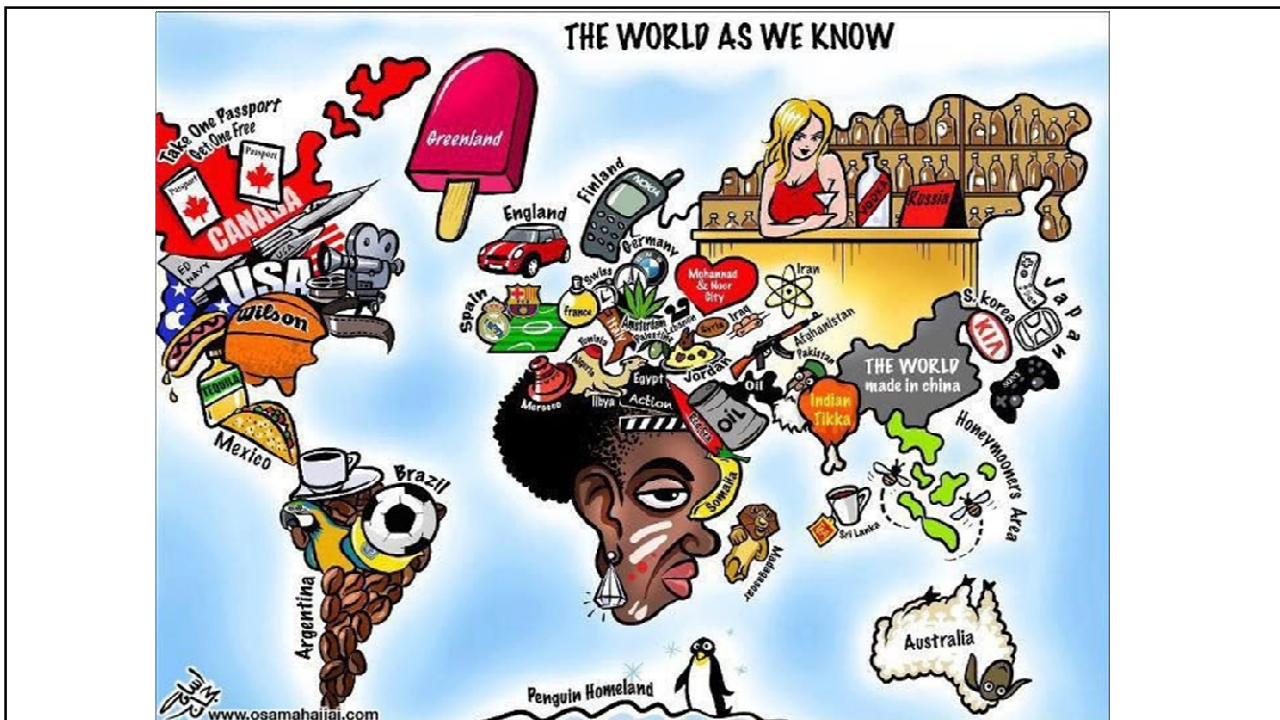
***Kontakts un komunikācija ar svešiniekiem
ir saistīta ar vairākiem priekšnosacījumiem:***

- **Vēsturiskā pieredze** saskarsmē ar svešo (karš, apspiešana, sadarbība)
- **Gatavība kontaktēties**, balstoties uz vispārīgām interesēm (ekonomika, politika)
- **Zināmas ekspektācijas** attiecībā uz rezultātu (saistības)
- **Komunikācijas spējas** (valoda, atvērtība)

(E.Broszinsky-Schwabe, 2011)

Stereotips

Pārmērīgi vienkāršots vispārinājums attiecībā uz noteiktu grupu, rasi vai dzimumu, parasti pavirši veidots;
kā arī vispārināšanas process, ko veic indivīds, lai mazinātu apkārtējās pasaules sarežģītību.

Aizspriedumi

Neobjektīvs spriedums par kādu cilvēku vai grupu, kas atspoguļo negatīvu attieksmi pret citiem cilvēkiem, balstīts nepilnīgā, kļūdainā un nelokāmā stereotipā.

Attieksme, uzskats vai jūtas, kas radušās bez adekvātām iepriekšējām zināšanām vai pārdomāta iemesla, un ietver neracionālu nepatiku un pat naidu pret dažādām cilvēku grupām.

Streotipu un aizspriedumu lomas

Kognitīvais pamatojums – stereotipi ir kā mēģinājums uztverto informāciju padarīt pārskatāmāku un atpazīstamāku. Minētā vēlme rodas tad, kad ir maz informācijas un stereotipi izveido it kā (pseido) zināšanas par citiem.

Psihodinamiskais pamatojums – skaidro, ka tieši aizspriedumi tiek lietoti, lai kompensētu zemu pašvērtējumu, un tie darbojas kā aizsargmehānisms pret paša bailēm un nedrošību.

Socializācijas procesā iegūtais – aizspriedumi tiek no apkārtējās vides pārņemti (t.sk. iemācīti). Vairākos pētījumos ir secināts, ka sākumskolas un pirmsskolas bērni ātri pārņem aizspriedumus un tikai vēlāk, pieaugot, spēj tos diferencēt un mainīt uzskatus.

«Mēs» – sajūta – ja tiek apdraudēta grupas kopības sajūta, ja atsevišķas personas neatbilst grupas priekšstatiem (vērtību un interešu konflikti, konkurences situācijas), ir tendence rīkoties aizspriedumaini.

Bailes

Intelektualizācija – nozīmē apšaubīt, diskutēt, polemizēt, lai mazinātu emocionālu reakciju, ko izraisa tikšanās ar svešo.

Afektalizācija – nozīmē tieši pretējo – viss tiek dramatisēts. Emocijas pārspilēti saasinās.

Racionalizācija – personīgās intereses attaisno ar it kā nepieciešamu rīcību, uzskatiem un viedokļiem.

Projekcija – projicē paša iekšējos impulsus, ko nevēlās atzīt; tie tiek identificēti kā citiem piemītoši.

Novirzīšana – pārvirza saspīlējumu, bezspēcības izjūtas uz citu objektu, lai brīvāk varētu justies, satiekot to, kas izraisa bailes.

Apspiešana – realitāti neredzēt.

Reakcijas izveide – īpaši strādāt un analizēt to, kas izraisa bailes.

Seši „klupšanas akmeņi” starpkultūru komunikācijā:

Pieņemtās līdzības (assuming similarity)

Atšķirīgas valodas (language differences)

Kļūdaina neverbālā interpretācija (non- verbal misinterpretation)

Aizspriedumi un stereotipi

Tendence vērtēt (tendency to evaluate)

Liela nedrošība, bailes (high anxiety)

(La Ray M. Barne)

Pieci soļi starpkultūru komunikācijas problēmu risināšanā:

1. Izvērtē savu uztveri
2. Meklē pierādījumus
3. Novēro savu un citu reakciju
4. ***Novēro, kā citi uztver tevi!***
5. Fiksē izmaiņas

SVARĪGI

Apzināties, ka varas un statusa atšķirības ir starpkultūru komunikācijas sastāvdaļa.

Jābūt jūtīgiem un jāsaprot varas asimetrija, un atbilstoši jāizturas.

Pārzināt komunikācijas metodes un tehniku.

SVARĪGI

Nepieņemt pārsteidzīgus lēmumus un secinājumus par otru.

Pielaut savas bailes un nedrošību, kā jauna starpkultūru procesa sastāvdaļu.

Pamanīt stereotipus un aizspriedumus sevī un citos

Globālie sociālā darba standarti (2004)

Sociālajā darbā – teorijā un praksē -

IKVIENS cilvēks ir vērtīgs un rūpju cienīgs

Misija

- dot iespēju visiem cilvēkiem attīstīt viņu potenciālu, uzlabot dzīvi un kavēt disfunkciju;
- profesionāls sociālais darbs tradicionāli ir vērsts uz problēmu risināšanu, **bet aktuāli – uz pārmaiņu radīšanu,**
- sociālā darba speciālistu rīcības motivācija un pamatojums ir **cilvēktiesības un sociālais taisnīgums.**

Definīcija

- «Sociālā darba profesija veicina sociālās pārmaiņas sabiedrībā, sociālo stabilitāti un harmoniskas attiecības starp cilvēkiem, cilvēku emancipāciju un iespējošanu, lai uzlabotu to labklājību.
- **Pielietojot profesionālās kompetences, stingri respektējot indivīda unikālo kultūru un tradīcijas dažādās kultūrās, sociālais darbs iejaucas tur, kur notiek mijiedarbība starp cilvēkiem un vidi.**
- Cilvēktiesību, sociālā taisnīguma, sociālās atbildības un kolektīvās vienotības un saskaņas (kohēzijas) principi ir sociālā darba pamatā dažādās pasaules valstīs.»

Mērki I

- Veicināt cilvēku un grupu, kas uzskatāmas par izstumtām, viegli ietekmējamām, pakļautām riskam, integrāciju sabiedrībā;
- Praktiski vērsties pret nevienlīdzību un netaisnību sabiedrībā un apstrīdēt tās;
- Palīdzēt cilvēkiem saņemt resursus kopienās, mobilizēt tās, lai celtu indivīdu labklājību un stiprinātu viņu spēju risināt problēmas.

Mērki II

- Formulēt sociālo programmu un jaunu pakalpojumu mērķus, lai veicinātu sociālo kohēziju un sociālo stabilitāti, sociālo attīstību un cilvēktiesību īstenošanu;
- Iestāties par izmaiņām politikā šo mērķu īstenošanai un pret procesiem un stāvokļiem sabiedrības struktūrā, kas saglabā nabadzību, vieglu ietekmējamību, stigmas un grauj dažādu etnisko grupu saliedētību un kopdzīves stabilitāti.

Mērki III

- Strādāt to cilvēku aizsardzībā, kuri nevar aizsargāt sevi paši;
- Nostiprināt stabilas, harmoniskas un uz savstarpēju cieņu balstītas kopienas;
- **Veicināt cieņu pret cilvēku tradīcijām, kultūrā sakņotiem priekšstatiem un reliģijām dažādās etniskajās grupās un kopienās.**

Empātijas treniņš

Kultūru dialogi: kultūras Latvijā

Visi – grupās – veidojam savu **KOLĀŽU**: kultūras Latvijā

Laiks – 30 minūtes!

Prezentācijām – katrai grupai 3 -5 minūtes.

Kultūra: KĀ dzīvojam?

- Modernajā sociālajā zinātnē ir vispārpieņemts viedoklis, ka priekšstati, idejas, vārdi un citas simboliskas sistēmas nāk no sabiedrības vai grupas, kur tie tiek izmantoti, tādēļ tās ietvaros aplūko **noteiktu sociālo grupu kultūras**.
- **Kultūra** netiek pārmantota, bet gan **iemācīta** un pārnesta no vienas grupas uz citu.

Kultūras definīcijas

Kultūra ir veids, kā cilvēki, kuriem ir līdzīgas pozīcijas un resursi sociālajā telpā, iedzīvina savu uztveri, vērtējumus un uzvedību kopīgās dzīvesveida formās (pēc Vink, N., 2005).

- **Kultūra ir** tautas vai cilvēku grupas dzīvesveids. Tas sastāv no vispārpieņemtiem domāšanas un uzvedības veidiem, kā ietver vērtības, uzskatus, uzvedības normas, politisko organizāciju, ekonomiskās aktivitātes un tam līdzīgi, kas tiek nodots no vienas paaudzes nākamajai iemācoties, nevis bioloģiski pārmantojot." (The Social Science Encyclopedia, 2000, 129).
- **Kultūras ir** sarežģītas cilvēku prakses, kuras pārstāv un piešķir nozīmi noteiktām attiecībām, organizācijas formām, uzvedībai, un kuru iekšienē nemitīgi sacensās konfliktejoši viedokļi un uzskati. Kultūras veido pastāvīgi dialogi ar citām kultūrām, dialogs ar citādo norit pašas kultūras ietvaros (Benhabib, S., 2006).

Kā notiek pārmaiņas kultūrā?

- **Pirmajā posmā** sabiedriskās domas līderi, žurnālisti, politiķi noteiktu interešu grupu iespaidā pārdefinē sabiedrisko diskusiju pamatsimboliku, piemēram, par imigrantu tiesībām uz izglītību.
- **Otrajā posmā** šo vārdos nosaukto simbolisko pārmaiņu institucionalizē, tai skaitā likumdošanā (imigrantu sociālās, ekonomiskās un politiskas līdzdalības tiesības, u.c.).
- **Trešajā** un absolūti nepieciešamajā **posmā** pārdefinētais simbols klūst par sociālajā telpā mītošo cilvēku ikdienas dzīves sastāvdaļu (ieciētību pret cilvēkiem, kas runā citā valodā un izskatās savādāk, ieaudzina ģimenē).

Lokālās zināšanas

- Kopdzīvē noteiktā kopienā veidojušās un joprojām attīstībā un pārmaiņās esošas zināšanas/izpratne/vērtības/uzvedības modeļi, kas
  - balstīti pieredzē;
  - pārbaudīti praksē vairāku gadsimtu laikā;
  - pielāgoti vietējai kultūrai un videi;
  - iesakņoti kopienas praksēs, institūcijās, attiecībās un rituālos;
  - uztur, nodod nākamajām paaudzēm un papildina/pārveido vietējie iedzīvotāji vai kopienas;
  - eksistē dinamikā un ir mainīgas.

Lokālās zināšanas II

- **Vietējās dzīves faktu apkopojums**, kas atspoguļo un ir attiecināms uz visu jēdzienu/tēlu, pārlicību un priekšstatu kopumu, kas raksturo vietējo cilvēku pasaules uztveri un pašuztveri.
  - Tās ietver gan to,
  - kā cilvēki novēro un novērtē savu apkārtni un līdzcilvēkus, kā sevi izpauž/prezentē ikdienas dzīvē, kā risina problēmas un kā pārbauda jaunu informāciju;
  - gan sociālo attiecību veidošanai nepieciešamo **vietu, attālumu, laiku**.

Lokālo un globālo identitāšu kokteilis

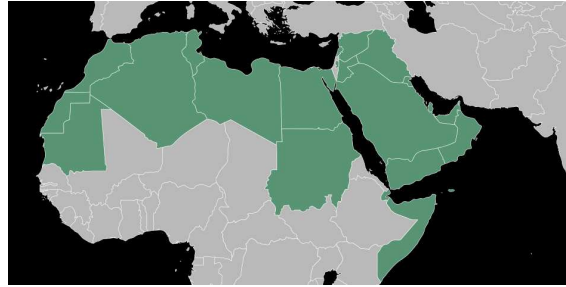
- **Uz ikvienu cilvēku raugāties kā uz daudzu identitāšu nesēju:** atkarībā no situācijas, esam patērētāji, politiska spēka atbalstītāji, hokeja fani, ticīgie;
- identitātes mainās un plūst: pēc brīža spēlēsim citu lomu;
- Citādos ne vienmēr uztver negatīvi, bet bieži vien - **ar lielu interesi un laipnību.**

Pasaules uztvere un vērtības arābu pasaulē un specifiski islāmā

- *O mankind! We created you from a single soul, male and female, and made you into nations and tribes, so that you may come to know one another. (..). Al-Quran 49:13*
- *O, cilvēce! Mēs jūs radījām no vienas dvēseles, vīrieti un sievieti, un apvienojām jūs tautās un ciltīs, lai jūs varētu labāk viens otru iepazīt. (..) Korāns 49:13*

Arābu pasaule (statistika)

- 422 miljoni iedzīvotāju, 57% dzīvo pilsētās; ap 55 % jaunāki par 25 gadiem;
- 22 valstis – Arābijas pussalā un Āfrikas ziemeļos.
- Etniskās grupas: arābi, berberi, tuaregi, kurdi, turki, turkmēņi, persieši, roma, nūbieši u.c.

Kas jāņem vērā īstenojot kultūrspecifisku SD praksi?

- Dzimumu lomas un attiecības,
- Individu lomas ģimenēs un kopienās;
- Priekšstati par traumu/slimību;
- Akulturācijas līmenis;
- Komunikācija ar klientu: nesteidzīga un neformāla;
- Izpratne par klientu sociālajām pozīcijām (atkarīgi no tiesībsargājošajiem profesionāļiem un palīdzības sniedzējiem);
- Izpratne par etnospecifiskām reakcijām uz stresu;
- Kultūrsensitīvas palīdzības kompromisi un robežas.

Vispārīgas iezīmes

- Daudzveidīgas un heterogēnas sociālās struktūras: etnisks, lingvistisks, dzimtu, cilšu, šķiru, valstspiederības dalījums.
- Patriarhālisms;
- Kolektīvisms, spontanitāte, ekspresivitāte, pretošanās pārmaiņām (izplatīts konservatīvisms),
- Augsta sociālā stabilitāte (Al-Krenawi & Graham, 1996b, 1997a; Barakat, 1993; Hall, 1976).
- Ģimene – vidutājs starp indivīdu un plašāku sabiedrību (Barakat).
- *Hamula* – dzimta: vairākas paaudzes, kuras vieno kopīgs sencis (Al-Haj, 1987; Al-Krenawi, 1998a).
- Vairākas humulas veido cilti.

Dzimumu lomas un attiecības ģimenē

- Vīriešu dominante: mājsaimniecības, ekonomikas, politikas vadītājs (Al-Krenawi, 1996; Morsy, 1993). Tēvs – ģimenes galva un līderis.
- Sievietes – fiziski un garīgi vājākas par vīrieti. Sociālais statuss atkarīgs no laulībām un zēnu dzemdēšanas (Al-Sadawi, 1977, 1995). Attir, 1985, p. 121).
- Šķiršanās = stigma, bērnu aprūpes tiesību zaudēšana (Al-Krenawi & Graham, 1998; Brhoom). Islāma tradīcijā vīrietis ir atbildīgs par zēnu audzināšanu pēc 7 gadu vecuma, un meiteņu audzināšanu pēc 9 gadu vecuma (Amar, 1984).

Domāšanas veids un izglītība

- Mācīšanās= faktu atcerēšanās, nevis individuālas interpretācijas un analīze.
- Konformisms, sekošana tradīcijai iepretim radošumam (Chaleby; Geraisy, 1984).
- Skolotājs – autoritāte, kam jāklausā, tāpat, kā jāciēna vecos cilvēkus.
- Pieaugušie – zināšanu, vieduma, autoritātes avots (Barakat, 1993; Sharabi, 1975), jo vecie nodod zināšanas jaunajiem (El-Islam, 1989).

Akulturācijas procesa veiksmes un riski

- Arābu izcelsmes personu sekmīga akulturācija rietumu sabiedrībās norit korelācijā ar ilgāku uzturēšanās laiku, imigrāciju jaunībā, kristīgo ticību, neceļošanu uz mājām. (Faragallah, Schumm, & Webb, 1997).
- Gandrīz vienmēr – ģimenes konflikti atšķirīgu sabiedrības vērtību dēļ un atšķirīgas akulturācijas dinamikas dēļ starp paaudzēm (Eldering & Knorth, 1998a, 1998b).
- SD praksē vairāk konfliktu ģimenēs novērojams attiecībā uz bērnu izglītību, draugiem, vecāku organizētām laulībām. (Eldering & Knorth).

Kas jāņem vērā SD praksē?

- Dzimuma faktors. Vēlami SD vīrieši darbam ar klientiem – vīriešiem.
- Piesaiste/ transference palīdzošās attiecībās. Lai izvairītos, minimāls acu kontakts, ģimenes iesaistīšana, normu skaidrošana (Al-Krenawi, 1996). Uzrunas – «mana māsa», «mans brālis».
- Kolektīvisms. Individīds sevi definē caur grupu, kurai pieder. (Barakat, 1993).
- Verbālas reakcijas (tēlainas) uz stresu. «Manas acis ir aklas un manas rokas – īsas» (Al-Krenawi, 1998a).

Kas mums ir kopīgs?

Mīlestība un vēlme pasargāt ģimeni
 Cerības un sapņi par mūsu bērnu nākotni
 Vēlme pēc stabilitātes un miera
 Prasmes un spējas (darbā, sportā, mūzikā un mākslā)

Mans darbs ar atšķirīgu klientu: vajadzību novērtēšana

- Izdale:
- klienta ar imigrācijas vēsturi, bēgļa vajadzību izpēte un kartēšana

WE PROVIDE NEW-LIFE READINESS SERVICES

COMMUNITY CONNECTIONS

LINKS TO HEALTH CARE

THE HUMAN BASICS

REBUILDING LIVELIHOODS

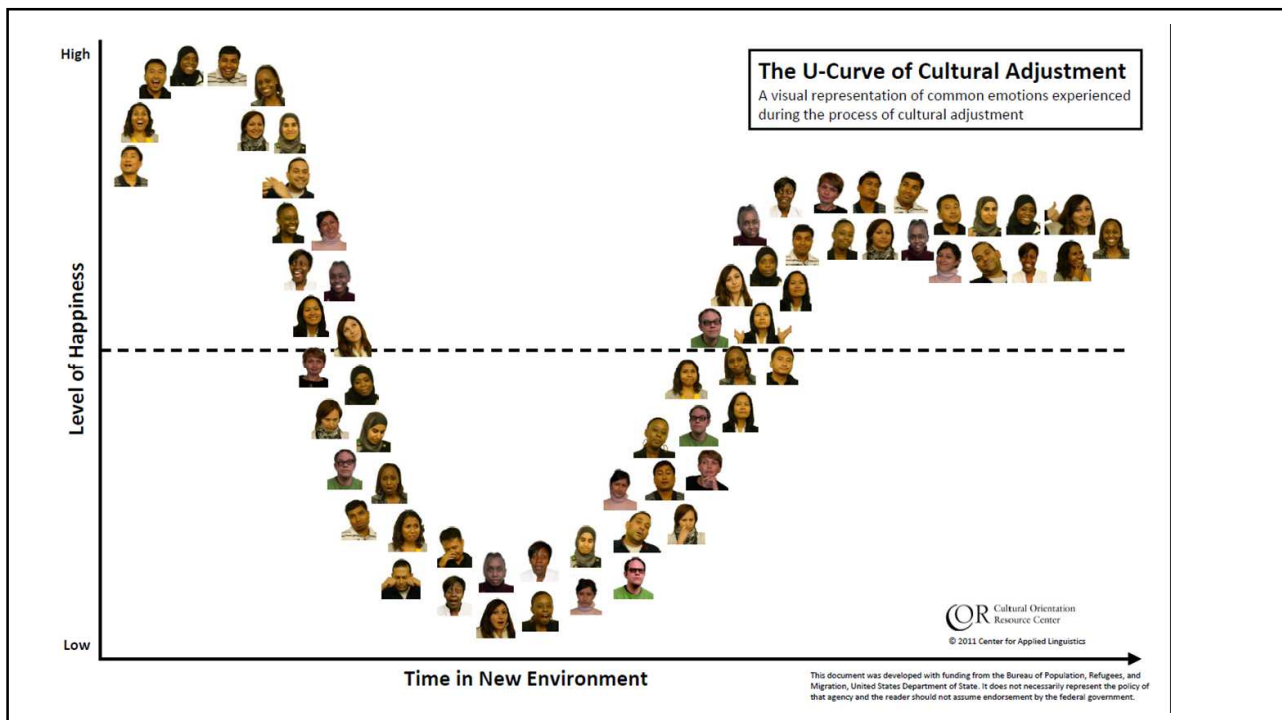
TRUSTED LEGAL REPRESENTATION

EDUCATION ACCESS

Pamatvajadzības

- Drošs, tīrs, finansiāli pieejams mājoklis
- Pamata mēbeles
- Ēdiens, pabalsts ēdiena iegādei
- Laika apstākļiem atbilstošs apģērbs
- Kabatas nauda
- Palīdzība, piesakoties statusa ieguvei, pabalstiem, sociālajiem pakalpojumiem, valodu kursiem, nodarbinātību veicinošiem pakalpojumiem, bezdarbnieku atbalsta pasākumiem, veselības aprūpei.
- Palīdzība veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanai
- Palīdzība bērnu reģistrācijai izglītības iestādēs
- Transporta pakalpojumi uz darba intervijām vai kvalifikācijas papildināšanas kursiem
- Vizītes mājās

Mans darbs ar atšķirīgu klientu: gadījuma vadība I

- *«Gadījumu vadība, ko izmantojam mēs, ir nevis uz mērķi orientēta, bet procesorientēta. Tajā var izdalīt atsevišķas fāzes.*
- *Pirmā ir identifikācijas fāze: pirmā tikšanās ar iespējamajiem upuriem, identifikācija, viņu sociālo vajadzību noskaidrošana, piedāvājamo sociālo pakalpojumu izskaidrošana. Tiek izskaidroti arī nosacījumi, kas jāievēro personīgajai drošībai, konfidencialitāte. Šo fāzi nevajadzētu sasteigt: caurmērā upura uzticības iegūšana prasa 2 nedēļas.*
- *Otrajā fāzē mēs kopīgi formulējam risināmās problēmas un kopīgi ar klientiem plānojam to risinājumus. Svarīgi, ka šo procesu vada klients: viņš izlemj, kurus mērķus sasniegt pirmos, kādas vajadzības būtu jāapmierina vispirms.*

Mans darbs ar atšķirīgu klientu: gadījuma vadība II

- *Trešā ir pakalpojumu izvērtēšanas un izbeigšanas fāze. Mēs monitorējam klienta stāvokli, izmantojam aptaujas instrumentus, pārskatām gadījuma piezīmes. Palīdzam klientam saprast, kur bijuši sasniegumi un pie kā vēl būtu jāstrādā. Ļoti būtiski, lai klients pats varētu saprast, ka ikdienas dzīve arī turpmāk būs problēmu pilna, bet spētu lūgt palīdzību situācijās, kad pats netiek galā.*
- *Mēs iedrošinām klientu saprast, ka par sevi jādomā vispirms, savas vajadzības jāuztver kā pašas svarīgākās: tā viņi atpazīst darbības un lietas, kas palīdz dzīvi normalizēt.*
- *Spēks ir ikvienā no mums.»*

D. Hodža (2005)

Patoloģijas pieejas perspektīva/konvencionālā	Spēka perspektīvas pieeja/individuālā
Persona ir definēta kā „ gadījums ”, simptomi veido diagnozi.	Persona ir definēta kā unikāla ; personas īpašības, spējas un resursi identificēti kā personas spēks .
Terapija ir fokusēta uz problēmām .	Terapija ir fokusēta uz iespējām .
Sociālais darbinieks ir skeptisks attiecībā pret personas stāstiem, racionalizācijas shēmām.	Sociālais darbinieks izzina personu no iekšpuses uz ārpusi (<i>izmanto personas problēmu un resursu definīcijas- L.O.</i>)
Intervences centrā ir sociālā darbinieka īstenota terapija.	Sociālā darba centrālais uzsvars ir indivīda, ģimenes un kopienas kopīgi centieni.
Izvēles, kontroles, uzticēšanās un personīgās attīstības iespējas ierobežo patoloģija .	Izvēles, kontroles, uzticēšanās un personīgās attīstības iespējas ir atvērtas .
Sociālā darba resursi ir sociālā darbinieka zināšanās un prasmes .	Sociālā darba resursi ir indivīda, ģimenes un kopienas spēks, spējas un adaptīvās prasmes .
Palīdzība ir vērsta uz simptomu , iepriekš veikto darbību, attiecību un emociju negatīvo individuālo un sociālo seku novēršanu .	Palīdzība ir vērsta uz indivīda dzīves sakārtošanu, attīstot vērtības un uzticēšanos , veidojot vai restaurējot sociālās saiknes un kopienas un rodot iespēju tajā iekļauties.

Bērni un jaunieši

- Koncentrēties uz stiprajām pusēm
- Būvēt pozitīvas attiecības ar skolotājiem, treneriem, mentoriem
- Paplašināt viņu redzesloku – skola, kopienas grupas, apkārtējā vide
- Pieeja pirmsskolas izglītībai

Spēcīga vērtību sistēma, attapība (jau ir piedalījušies migrācijas procesā u.tml.), divvalodība, pazīstami ar vairākām kultūrām, apņēmība, vēlas iegūt izglītību.

Sarežģītu gadījumu vadība

- Medicīniski izaicinājumi
- Trauma
- Garīgās veselības aprūpe
- Vientuļie vecāki

- Grupu terapijas
- Piekluve profesionālām konsultācijām, kur pieejams arī tulks un starpkultūru kompetence SD
- Ilgāks laiks atbalsta programmas ietvaros

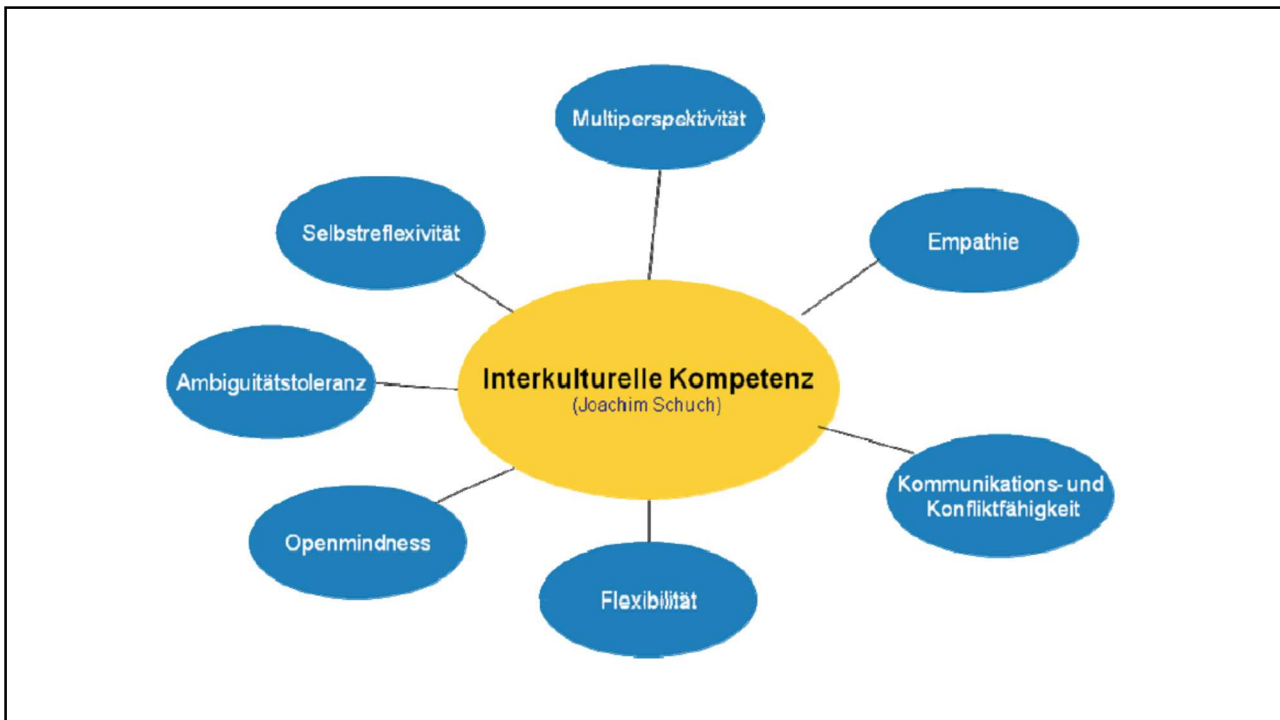
Mans darbs ar atšķirīgu klientu: starpkultūru kompetence

Empātiska komunikācija

Sevis iepazīšana

Spēja izturēt neviennozīmību
(pašpārbaudes tests)

Izpratne par sinerģiju

Refleksija: Vai man piemīt?

- Spēja cienīt un novērtēt dzīvē un darbā sastapto cilvēku vērtības, uzskatus un paradumus, ieskaitot tos, kas ir atšķirīgi no jūsu personīgajiem.
- Spēja justies ērti, kad nākas saskarties ar kultūratšķirībām, izvairīties no norūpējušās uzvedības vai paš aizsardzības kā atbildes reakcijas uz atšķirību;
- Spēja mainīt nepamatotus uzskatus, pieņēmumus un stereotipus;
- Spēja domāt elastīgi, un atzīt, ka mans profesionālais domāšanas un uzvedības veids nav vienīgais veids, kā domāt un uzvesties;
- Gatavība iegūt pamatzināšanas par kultūras grupām, kurām pieder klienti, tuvinieki, draugi, kolēģi.

Vēres

- M. Delgado, K. Jones, M. Rohani., (2005), Social work practice with refugee and immigrant youth in the United States.
- Miley, Karla & O'Melia, M. & DuBois, Brenda (1998), Generalistic Social work practice. An empowering approach. Allyn & Bacon. Boston.
- Saleebey D. (1996), *The Strengths Perspective in Social Work Practice: Extensions and Cautions* // Social Work, Vol.41, Number 3, May 1996, p. 298
- Rogers, Carl R. (Carl Ransom) (2003), Client-Centered Therapy: its currents practice, implications and theory. London: Constable.
- Robert H. Rouda & Mitchell E. Kusy, Jr. (1995), Needs Assessment. The first step./ Development of Human Resources – part 2, Technical Association of the Pulp and Paper Industry, pieejams: http://alumnus.caltech.edu/~rouda/T2_NA.html
- Al-Krenawi, A. (1998a). Family therapy with a multiparental/multispousal family. *Family Process*. 37(1), 65-82.

Vēres

- Ose, L., Lazda – Mazula I., Viša K. Starpkultūru komunikācija II, Sabiedrības integrācijas fonds, Rīga, 2014.
- Ose, L., Lazda – Mazula I., Viša K. Starpkultūru komunikācija, Sabiedrības integrācijas fonds, Rīga, 2012.
- Sharabi, H. (1975). *Introduction to the study of Arab society*. Jerusalem: Salah Eldin.
- Savaya, R. (1995). Attitudes towards family and marital counselling among Israeli Arab women. *Journal of Social Service Research* 21(1), 35-51.
- Savaya, R., & Malkinson, R. (1997). When clients stay away. *Social Service Review*, 71, 214-230.
- Khalifa, A. M. (1989). Beliefs and attitudes of Egyptian students related to mental health disease. *Egyptian Journal of Psychology*, 11(3)
- Barakat, H. (1993). *The Arab world: Society, culture, and state*. Los Angeles: University of California Press.
- Al-Krenawi, A., Maoz, B., & Reicher, B. (1994). Familial and cultural issues in the brief strategic treatment of Israeli Bedouin. *Family Systems Medicine* 12, 415-425.
- Al-Sadawi, N. (1977). *The psychological struggle of the Arab women*. Beirut: Al-Moasasa Al-Arabia (in Arabic).
- Al-Sadawi, N. (1995). Gender, Islam, and orientalism: Dissidence and creativity. *Women: A Cultural Review*, 6, 1-18.
- Amar, A. (1984). *Islam and marriage*. Saudi Arabia: Dar-Al-fiker Al-Arabi.

